गुजराती पहेली चोपडीना अर्थ.

(ટેકસ્ટ બૂક રીવીઝન કમિટીએ સુધારેલી.)

બનાવનાર

નગીનદાસ

ફકીરભાઈ કાસીદાસ,

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

ડાહ્યાભાઈ જગજીવનદાસ.

નવી સુધારેલી આવૃત્તિ પહેલી.

કીમત ૨ આના.

મુંબઈ;

"તત્વવિવેચક" પ્રેસ.

સને ૧૯૦૫.

गुजराती पहेली चोपडीना अर्थ.

भाग १ लो.

પાઠ ૧ લો.

અક્ષર—હરકત, હરફ.
આંગણામાં—બારણા પાસે
ઘરેણાં—દાગીના, જણસો
ફટાકડા—ટેટા.
લીંપેગુંપે—છાણ માટીથી જમીન ધુએ, અઓટે.
દારૂખાનું—આતસબાજી.
ઊઠયાં—ઉભાં થયાં.
સંજોરી—ઘુઘરા, એક જાતનો ખાવાનો ધઉંનો ગળ્યો પદાર્થ.
લુગડાં—કપડાં.
નિશાળ—સ્કુલ, શિક્ષણગૃહ.
રજા—છૂટી.
સઘળાં—બધાં.
રાજી—ખુશી.
થોડેક—જરાદૂર.
ભેગા—સાથે.
ધોળેછે—લગાડેછે.
ઘુઘરા—એક જાતનો ખાવાનો ધઉંનો ગળ્યો પદાર્થ.
દહાડા—દિવસ.
સાથીઆ—ચોક, દેવની પાસે અથવા ઘર આગળ ચૂનાનાં કે લોટનાં ચિત્ર કાઢેછે ત.
જમવાનું—ખાવાનું.
ફડફડ—ધડાધડ.
હરખ—આનંદ.
માય—સમાય.

કવિતાનો અર્થ—દિવાળીના દિવસમાં ઘેરઘેર દીવા થાય છે, અને ફટાકડા ધડાધડ ફૂટેછે, તેથી છોકરાંઓનો આનંદ માતો નથી.

પાઠ ૨ જો.

કચેરીઓ—કોરટો, દરબારની બેઠક, થાણું.
મુસલમાન—મહમદ પેગંબરનો ધર્મ માનનાર.
આઠવાડીઉં—સાતે વારનું ભેગું નામ.
વિષે—બાબત, સંબંધી.
સાહેબ—ગોરા લોક.
જુમેરાત—ગુરૂવારની રાત.
દેવળ—દેહેરૂં, દેવનું મંદિર.
છેલ્લો—છેવટનો.
સવાર—વહાણું, પ્રભાત.
રવિવાર—સુરજનોવાર.
સોમવાર—ચંદ્રનોવાર.
ફરીથી—બીજીવાર.

કવિતાનો અર્થ—પહેલો રવિવાર તેની પછી બીજો સોમવાર, પછી ત્રીજો મંગળવાર, ચોથો બુધવાર, પાંચમો ગુરૂવાર, છઠ્ઠો શુક્રવાર છે અને

સાતમો શનિવાર છે, શનિવાર એ છેલ્લો વાર ગણાય છે, એમ સાતેવારનું એક અઠવાડીઉં થાય છે.

પાઠ ૩ જો.

નિશાળ-સ્કુલ.
દરવાજા-બારણાં, ઝાંપા.
ખીલી રહ્યો-ફૂલ્યો.
ચિત્રો-છબીઓ (જનાવરની.)
પાટીઉં-બોર્ડ.
ચોકઠું-ચારેબાજુથી જડા લીપેલું, લાકડાનું ઘર.
કસરત-શરીરને મહેનત કરી વાળવું, તાલીમ.
બેઠક-બેસવાની જગ્યા.
ફુલઝાડ-ફૂલ થાય એવા છોડ.
નકશો-ગામ કે દેશનો કાગળપર ચિત્રેલો નમુનો.
ફરતી-આસપાસ. [ટ્ટી.
વાડ--ઝાં. ક ઝાંખરાંની
માંહે-અંદર.
વેલ-વેલો.
છોડ-રોપાં.
વાવટા-નિશાન, ધજાઓ
રમત-ગમ્મત.
ઘંટ-નિશાળ કે દેહેરામાં વગાડવાને લટકાવેલો ધાતુનો ઘાટ.
મોગરી-લાકડાની હથોડી.
કલાક-૬૦ મિનિટ, અઢી ઘડી.
શીશી-વખત માપવાને રેતીની ભરેલી કાચની નાની બાટલી.
ટાંગેલાં-લટકાવેલાં.[જગા
ઘોડી-પાટીઉં મુકવાની
લખોટા-લાકડાના મણકા
કબાટ-સામાન મૂકવાને ખાનાવાળો એ બારણાનો ઉભો પેટારો.
માટી-ગારો.
મજાની-સારી.

પાઠ ૪ થો.

નિશાળીઆ-ભણનારા.
શિખામણ-ડાહી ડાહી વાતો.
પરોઢીએ-સવારમાં.
સંગ-સોબત.
શિક્ષા-શીખામણ.
ઈશ્વર-પરમેશ્વર.
નિત્યે-દરરોજ.
જ્ઞાન-સમજણ.
પેર-રીતે, પેઠે. [ધોવું.
નાહ્યા-પાણીવડે શરીર
આળસ-સુસ્તી.
ચિત્ત-મન.
પાંસરૂં-સીધું.
ઝટ-જલદી, તરત.
તમામ-બધા.
માન-આબરૂ.
ગુરૂ-મહેતાજી.
સમા-સરખા.
જુઠું-ખોટું.
જરા-થોડુ પણ.
તજવું-છોડી દેવું.
અંગ-શરીર.
હળીમળીને-સંપીને.
ચોડી-લગાડી.
રૂડી-સારી.
સમજો-ધ્યાન આપો.
નીસરી-નીકળી.

કવિતાની સમજુતી. (૧).

અન્વય--પરોઢીએ ઝટ ઉઠીને ઈશ્વરનું નામ લેવું (અને) દાતણ કરી નાહ્યા પછી તમામ પાઠ કરવા.

(૧)

અર્થ—સવારમાં સૂરજ ઉગતા પહેલાં ઉઠીને પરમેશ્વરનું નામ બોલ્યા કરવું અને પછીથી દાતણ કરી, નાહીને બધું લેશન કરવું.

(૨)

અન્વય—માબાપનું કહ્યું કરો, મોટાને માનદો, (અને) ગુરુને બાપ સમા ગણો (તો) સારૂં જ્ઞાન મળશે.

અર્થ—માબાપ કહે તે કરો, આપણાથી જે મોટાં હોય તેમને આબરૂથી બોલાવો, અને આપણને ભણાવનાર જે વિદ્યાગુરૂ તેને બાપની બરાબર ગણો, તો આપણને સારી અક્કલ મળશે.

(૩)

અન્વય—જરી જુઠું ન બોલવું, અંગ આળસ તજવું, સારો સંગ રાખી હળીમળીને ચાલવું.

અર્થ—જરાપણ જુઠું બોલવું નહિ, શરીરમાંથી સુસ્તાઈ કાઢી નાખવી, બધાની સાથે સંપીને ચાલવું અને સારા માણસની સોબત કરવી.

(૪)

અન્વય—નિત્ય નિશાળમાં જવું, (ત્યાં) ચિત્ત ચોડી ભણવું, રૂડી રીત રાખી ગુરૂની શિક્ષા માનવી.

અર્થ—દરરોજ નિશાળે જવું, ત્યાં મન રાખી ભણવું અને સારી રીત ભાત રાખીને મેહતાજીની શીખામણ માનવી.

(૫)

અન્વય-મન રમતમાં રાખો નહિ (અને) સારી પેર સમજો (કે) નિશાળમાંથી નીસરી પાંસરૂં ઘેર જવું.

અર્થ—રમવામાં મન રાખવું નહિ અને નિશાળમાંથી બહાર નીકળ્યા કે સીધું ઘેર જવું, એ સારી રીતે સમજી રાખજો.

પાઠ ૫ મો.

લુગડાં-કપડાં.
ઓઢણી-છોકરીઓને ડીલે ને માથે ઓઢવાનું લુગડું.
અંગરખી-ડગલી.
ધોતલી-પોતડી.
સુરવાળ-લેંઘી, ચોરણો.
કહેવા લાગ્યો-કહેવા મંડયો.
લેંઘી-ચોરણી.
ફળીઆના-મોહોલ્લાના, [વાડીના.
પરીક્ષા-તપાસણી (શીખેલાની).
ત્યારે-તે વખતે.
જોડીઓ-બૂટ, [ડીઓ.
ખાસ-
બજારમાં-ચૌટામાં.
કોટ-ડગલો.
મંગાવે-અણાવે.
ઘાઘરી-ચણીઓ.
બદન-કબજો.
લાવી-આણી.
પાસ-પસાર.

પાઠ ૬ ઠો.

ચોકખાઈ-સફાઈ.
ફોલ્લો-ચાંદાં.
મુખડું-મોઢું.
પહેરણ-ઝભલું.
બરાબર-સારી રીતે.
ઉર-મન.
કવિતા-ગાયન.
ચોકખાં-સાફ.
ગંદવાડ-ગલીચી, ગોજ- [વાડો.
નાથ-ધણી.
મેલાં-ગંદાં.
કપડાં-લુગડાં.
ડીલ-શરીર.
ચોળીને-ઘશીને.
ગંદી-ખરાબ, વાસમારતી.
પાસે-નજીક, જોડમાં, થ- [ડમાં.
રાજી-ખુશી.
અડાય-અડકાય.
ખસ-ખુજલી.
ધોવડાવવાં-સાફ કરાવવાં
વાડો-ઘરની પાછળની છૂટી જમીન.
આંગણામાં-બારણામાં.
માંદાં-રીક.
ચોક-મોટી ચોકડી.

કવિતાનો અર્થ—મારો ઓટલોને મારા ઘરનો ચોક ચોકખો છે, મારાં લુગડાં ચોકખાં જોઇને બધા લોક મને ચોકખો કહેછે. મારૂં મોઢું અને મારા હાથ ચોકખા છે અને મારૂં મન ચોકખું છે ત્યાં જગતના ધણી બેસે છે.

પાઠ ૭ મો.

વરસ ગાંઠ-જન્મ દિવસ.
મહિનો-ત્રીશ દિવસ.
કંસાર-લાપશી.
ભાવ્યો-સારો લાગ્યો.
આપ્યાં-દીધાં.
કયારે-કઈ વખતે.
સગાં-વહાલાં, સંબંધી.
અડાડયો-અડકાડયો.
બોલાવ્યાં-તેડયાં.
પાનસોપારી-પાન અને સોપારી.
સવારમાં-વહાણામાં.
ઝટ-જલદી.
ભાણો-બેનનો દિકરો.
મંડયો-લાગ્યો, વળગ્યો.
સૌ-સઘળા, બધા.
બીડાં-પટ્ટીઓ.

પાઠ ૮ મો.

સગાં-સબંધી
ભત્રીજા-ભાઇનો છોકરો.

મસિઆઈ—માસીના છોકરો.
વેવાઈ—છોકરા કે છોકરીનો સસરો (એક બીજાને)
વેવાણ—છોકરા કે છોકરીની સાસુ (એક બીજાને).
પીતરાઈ—કાકાના છોકરા.
ફોઈઆત-ફોઇના છોકરા. [બાપ જુદા.
દૂધભાઈ—મા એક અને
મોળાઈ—મામાંના છોકરા
ઓરમાઈ—સાવકા.
સાવકી—ઓરમાન.
કાકો—બાપનો ભાઈ.
વહુ—બાયડી.

પાઠ ૯ મો.

હરખાઉં—ખુશી થાઉં.
સર્વે—બધાં.
ઓસડ—દવા.
પંપાળી—હાથ ફેરવી.
કલોલ—આનંદ.
આભાર—પાડ, ગુણ.
દુખડાં—પીડા.
ગભરાતી—અકળાતી.
ચાંપે—દાબે.
બોકી—બચી.
ભીડે—ભેટ.
રાજી—ખુશી.
ભૂલી—વીસરી.
મીઠા—સારા.
પંખી—પક્ષી.
માત—મા. [ચવે.
સંભાળે—જતન કરે, સા-
લગાર—જરી.
હાલો—હાલરડું.
માંદા—શીક.
માડી—મા.
નવ—નહિ.
હેત—વહાલ.
અપાર—ઘણું.

કવિતાની સમજુતી. (૨).

અન્વય—માને દેખી બહુ હરખાઉં, દોડી દોડી સામે જાઉં, (કે) લઇને છાતી સાથ ચાંપે (અને) બોકી દઇને બાથ ભીડે.

અર્થ—હું માને જોઇને ઘણો રાજી થાઉં, અને દોડી દોડીને તેની સામે જાઉં; કે તે મને ઉંચકી લઈ છાતી સાથે દાબે, અને બચી કરી બાથમાં ઘાલે.

(૨)

અન્વય—(મને) ખોળા માંય લઈ ધવરાવે, પંપાળીને રાજી થાય, મારૂં મુખ જોઇને હરખાય, (અને) સર્વે દુખડાં ભૂલી જાય.

અર્થ—મને ખોળામાં લઇને પોતાનું દૂધ પીવરાવે, અને મારા શરીરે હાથ ફેરવીને તેમજ મારૂં મોંઢું જોઇને રાજી થાય અને પોતાનાં બધાં દુઃખ વીસરી જાય.

(૩)

અન્વય—મારા બોલ મીઠા લાગે (એવાકે) જાણે પંખી કલોલ કરે, માત સારૂં ખાવું આપે (અને) મારી જાત બહુ સંભાળે.

અર્થ—મારા બોલ જાણે પંખીઓ કલોલ કરતાં હોય એવા મીઠા લાગે. મા મને સારૂં સારૂં ખાવાનું આપે, અને મારા શરીરનું બહુ જતન કરે.

(૪)

અન્વય—મને લગાર રડતો સાંભળે, તેવાર ગભરાતી દોડે, (અને) (હું) હસું ને રમું તો તું બહુ ખુશ થાય ને (મને) ઊંઘાડવા હાલો ગાય.

અર્થ—મને જરા પણ રડતો સાંભળે તે વખતે મારી પાસે ગાભરી બની દોડી આવે; પણ જો હું હસું અને રમું તો તું બહુ રાજી થાય અને મને ઉંઘાડવા માટે હીંચકા નાખતી જાય ને ગીત ગાય.

અન્વય—માડી (હું) માંદો પડતાં ઓસડ પાય, (અને તું) પેટ ભરી ખાય નવ, તારૂં હેત સૌથી અપાર (છે માટે) તારો બહુ આભાર માનું.

અર્થ—હે મા હું જરા માંદો પડયો કે તું મને ઓસડ પાય, અને તું પેટ ભરીને પૂરૂં ખાય નહિ; એવું તારૂં હેત સૌથી વધારે છે તેથી હું તારો ઘણો ગુણ માનું છું.

પાઠ ૧૦ મો.

માન—આવકાર.
ત્યાં—તે ઠેકાણે.
પ્રમાણે—રીતે.
વખાણ—સાબાશી.
ઓરડામાં—ઘરનો ચારે પાસે બંધ હોય તેવા ભાગમાં.
મેહેતાજી—ગુરૂ, માસ્તર.
સલામ—કપાળે જમણો હાથ લગાડવો.
અદબ—વિવેક, મરજાદા.

પાઠ ૧૧ મો.

ઉજાણી—મેજબાની.
આશોપાલવ—એક જાતનું ઝાડ.
પીરસ્યાં—મૂકયાં.
કુલડીઓ—માટીની નાની લોટીઓ. [ખા.
પૌંઆ—ચપટાકરેલા ચો-
બબ્બે—બે સાથે.
રાંદેરી-રાંદેરમાં થાયછે તે.
વધારેલાં—તેલને ગરમ કરી તેમાં રાઇ,મરચું,

હીંગ વીગેરે નાંખી શાક મેળવી ગરમ કરેલાં.
શેતરંજી—પાથરવાનું રંગદાર પટાનું સુતરાઉ બિછાનું.
પાથરણું—બિછાનું.
નારંગી—એક જાતનું લીંબુ જેવું ફળ.
ખારેકી—ખારેકના જેવાં.
લાડુ—લોટમાં ઘી ગોળ કે ખાંડ નાંખી ખાવાને બનાવેલો ગોળ પદાર્થ
સીધી—પાધરી.
સમજવો—જાણવો.
શાક—તરકારી.
ચટણી—આદુ,મરચાં,કોથમીરને મીઠું ભેગું વાટી, ચાટીને ખાવાને બનાવેલો પદાર્થ.
માંડયું—શરૂ કર્યું.
ઊઠયાં—ઉભાં થયાં.
ખૂબ—વધારે.
મજા—ગમ્મત.

પાઠ ૧૨ મો.

હોડી—મછવો.
રમત—ખેલ.
પછાડી—પાછળ.
સહેલ—મજા.
એકઠા—ભેગા.
સરત—હોડ.
તળાવ—વરસાદનું પાણી ભર્યું રહે તેવો મોટો ખાડો, નાનું સરોવર.
જીત્યો—જીત મેળવી.
તાપ—તડકો.
પણે—પેલી બાજુ.
લોક—માણસ.
તરફ—બાજુ.
સઢ—વાહાણને ચાલવા મદદ કરવા માટે પવન ભરાવા સારૂ તેની વચમાં બાંધેલું લુગડું.
ચાલ—રીતભાત.
સુંદર—સારી.

પાઠ ૧૩ મો.

ખંડ—રેજો
કાંચળી—કાપડી, કમખો.
નજર—ધ્યાન, સરત.
મળ્યો—જડયો.
ઈનામ—બક્ષીસ,સરપાવ.
બદલામાં—સાટામાં.
મજાનો—સારો.
રડતી—રોતી.
છાની—ચૂપ.
પકડી—ઝાલી.
નજર—સરત.
ડાહી—શાણી.
રજા—છુટ્ટી, પરવાનગી.

પાઠ ૧૪ મો.

ફેંકાફેંકી—નાંખાનાંખી.
પ્રાણી—જીવ.
નુકશાન—બગાડ.
ધડાધડ—ફડાફડ.
સંભાળી—સાચવી.
હાણુ—નુકસાન.
ડાહ્યો—શાણો.
દુઃખ—પીડા.
તળાવ—નાનું સરોવર.
પાળ—કિનારો.
વાગ્યા—લાગ્યા.
ખમાયા—વેઠાયા.
ગરીબને—રાંકને.
શામાટે—કેમ.
રમત—ખેલ.
ઇજા—દુઃખ, પીડા.
જરાએ—થોડું પણ, લગારે.
ભારી—ઘણું.

કવિતાનો અર્થ—રમત ગમત કરતાં, કદી પણ કોઇને નુકશાન કરવું નહિ, અવળી રીતે રમતાં ઘણું નુકશાન થાય છે.

પાઠ ૧૫ મો.

દયા–રહેમ, મેહેર.
ફાંફાં–આમ તેમ ફોકટ જ્યાં ત્યાં જોવું તે.
ખીજ્યા–વઢ્યા. [ખતે.
વખતસર–બરાબર વ-
સોળ–ઝપાટા, ભરોળ.
નીરવું–ઘાસ નાખવું.
ગજું–શક્તિ.
ઉપરાંત–વધારે.
છુંદાવ–ચગદાય.
દુઃખ–પીડા.
ઝટ–તરત.
તળે–નીચે.
ઈજા–પીડા.
ઢોર–પશુ.
કામનાં–ખપનાં.
દેવું–આપવું.
સંભાળ–બરદાશ.
સારૂ–ચોકખું.
યાદ છે–સાંભરે છે.
ભૂલી–વીસરી.

પાઠ ૧૬ મો.

નક્કી–ખચીત.
સેળભેળ–એકઠા.
છુટ્ટો–બંધ વગરનો.
સમજ્યો–જાણ્યું.
ફીકર–ચિંતા.
હોશિયાર–ખબરદાર, કાબેલ.
શાબાસ–વખાણુકરવાંતે.
મજા–ગમત.
દાવ–વારો.
બાકીના–બીજા રહ્યા તે.
વાંસાપર–પીઠપર, બરડાપર. [એક.
વારા ફરતી–એક પછી
સવાલ–પ્રશ્ન.
પારખી–ઓળખી, જાણી
સંતાવા–છુપાવા.
લાંબો વખત–ઘણીવાર.
ઓળખ–પારખ.
તરત–જલદી.

પાઠ ૧૭ મો.

સાચ–સાચી વાત, સાચવટ. [રદાર.
દેશાઈ–વતનદાર, જાગી-
પાઘડી–માથે પહેરવાનું લાંબુ લુગડું બાંધીને ગોળ કરેલું તે.
ચાપુ–ચાકુ, છરી,
ગમ્યો–પસંદ પડયો.
સાચા બોલું–ખરા બોલું, સતવાદી, સાચું.
છૈયાં–છોકરાં.
વડે–વઢે.
હેત–માયા.
વખાણ્યો–પસંદ કર્યો.
મંડયો–વળગ્યો.
કાપ–ચીરો.
ગભરાયો–અકળાયો.
રાજી–ખુશી.
વહાલું–પ્યારૂં.

પાઠ ૧૮ મો.

સીમ–ખેતર.
બગાડ–નુકશાન.
જુઠાણું–ખોટું બોલવું તે.
શરમાઈ–લજવાઈ.
મશ્કરી–મજાક, હાંસી.
પસ્તાય–ખોટું કામ કર્યા પછી મનમાં બળવું તે
સપડાય–ફસાય.
અમથી–ખોટી, નકામી.
ધાજો–દોડજો, મદદે આવજો.
આસપાસ–આજુ બાજુ
ખેતરવાળા-ખેતરના માલીકો, ખેડુત.
બાપડા–બિચારા.
ખરેખરો–સાચે સાચો.
ગભરાઈ–અકળાઈ.
છેતર્યા–ઠગ્યા.
વારે–મદદે.
ધાયા–દોડી આવ્યા.
યાદ–ધ્યાન, સરત.

કવિતાનો અર્થ—જે માણસ બીજાની મશ્કરી કરે તે મોડો કે વહેલો પકડાય છે, ખોટાઇ તરત જણાઈ આવેછે અને છેવટે જુઠો માણસ પસ્તાય છે.

પાઠ ૧૯ મો.

કુંવર-છોકરો.
પત્થર-દગડ.
લાલચોળ-ઘણીરાતી, ધગધગતી.
ઋષિ-તપ કરનાર બ્રાહ્મણ.
બચ્ચું-નાનું પ્રાણી.
રસ્તામાં-મારગમાં.
જંગલ-વન.
હીંચકા-ઝુલા.
લંગરી-ઝાંઝરી.
મણિ-નંગ.
ચળકે-ઝગઝગે.
બાવો-જોગી.
પુઠ-પાછળ.
વન-જંગલ.
વડવાઈ-વડના લાંબા લટકતા ફાંટા.
જટા-મોટા વાળ.
એકદમ-તરત.
બીતો-ડરતો.
કુદકા-ઠેકડા.
મહેલ-મોટા લોકનાં ઘર, બંગલો.
સિંહ-વનનો રાજા.

પાઠ ૨૦ મો.

ગરીબ-કંગાળ.
ભિખારી-ખાવા પીવાનું જેને નહોયતે.
અપંગ-લુલા, લંગડા, આંધળા, બહેરા વગેરે
અન્ન-અનાજ.
ભગવાન-પરમેશ્વર.
આંધળો-આંખો વિનાનો
ભજન-ઇશ્વરનાં ગીત.
લુગડાં-કપડાં.
ગજવામાં-ખીસામાં.
સેવ-ચણાના લોટનો ખાવાનો બનાવેલો પદાર્થ.
મમરા-ચોખાને શેકીને બનાવેલો ખાવાનો પદાર્થ.
દયા-રહેમ.
ભલું-સારૂં.

પાઠ ૨૧ મો.

પ્રભુ-પરમેશ્વર.
ઉજાસ-અજવાળું.
વિદ્યા-ભણતર.
ચંદ્ર-ચાંદો.
સરજાવી-પેદાકરી.
અગણિત-ગણાય નહિ એવા.
હામ-હિમ્મત.
વીસરૂં-ભૂલું.
ઉપયોગી-ખપની, કામની
દામ-પૈસા.
અન્ન-દાણા.
પાળે-પોષણ કરે.
જીવ-પ્રાણી.
તમામ-બધા.
ઠામ-ઠેકાણે.
દયા-કૃપા.
સેવક-ચાકર, દાસ.

કવિતાની સમજુતી. (૩).

અન્વય—પ્રભુનામ વીસરૂં નહિ, હું કદી પ્રભુનામ વીસરૂં નહિ, સુરજ ચંદ્ર અગણિત તારા (એ) ઉજાસને કામ કર્યા (છે).

અર્થ—હે પ્રભુ! હું તારૂં નામ કદી ભૂલું નહિ, તેં સૂરજ ચંદ્રમા અને ગણાય નહિ, એટલાં ચાંદરણાં અજવાળા માટે કર્યાં છે, માટે હું કદી તારૂં નામ ભૂલું નહિ.

(૨)

અન્વય—તેં બહુ ઉપયોગી હવા આપી (જેનું) કંઈ દામ બેસે નહિ (માટે) હું કદી૦

અર્થ—હે પ્રભુ! તેં અમોને ઘણીજ કામની હવા આપી છે, છતાં તેનો એક પૈસો પણ બેસતો નથી, માટે હું કદી તારૂં નામ ભૂલું નહિ.

(૩)

અન્વય—(તું) વરસાદથી અન્ન દીએ છે (અને) તમામ જીવ પાળે (માટે) હું કદી૦

અર્થ—હે પ્રભુ! તું વરસાદ વડે અનાજ પેદા કરી આપેછે, અને બધા પ્રાણીઓનું પાલણપોષણ કરેછે, માટે હું કદી તારૂં નામ ભૂલું નહિ.

(૪)

અન્વય—દહીં દૂધ દેવા સૌ ઠામ ગાય ને ભેંસો સરજાવી (માટે) હું કદી૦

અર્થ—હે પ્રભુ! તેં અમોને દૂધ અને દહીં આપવા માટે બધે ઠેકાણે ગાયો અને ભેંસો ઉત્પન્ન કરીછે, માટે હું કદી તારૂં નામ ભૂલું નહિ.

(૫)

અન્વય—(તેં) આંબો ગુલાબ (ને૦) બદામ (વગેરેનાં) ઝાડપાન ફળ ફૂલ બનાવ્યાં (માટે) હું કદી૦

અર્થ—હે પ્રભુ! તેં આંબા, બદામ વગેરેનાં ઝાડ, પાન, ફળ અને ગુલાબ વગેરેના ફૂલ બનાવ્યાં છે માટે હું કદી તારૂં નામ ભૂલું નહિ.

(૬)

અન્વય—સેવકને દયા કરી વિદ્યા, સુખ, હામ બહુ આપો (માટે) હું કદી॰

અર્થ—હે પ્રભુ ! આ તારા દાસને કૃપા કરી વિદ્યા, સુખને હિંમત બહુ આપો, હે પ્રભુ ! હું તારૂં નામ કદી ભૂલીશ નહિં.

પાઠ ૨૨ મો.

શાહજાદી—બાદશાહની છોકરી.
પરીઓ—અપસરાઓ.
બદદુઆ-ખોટી આશિષ.
રેંટીઓ—૨ કાંતવાનો ચરખો.
તરાક—રેંટીઆની સોય.
અલ્લા—ખુદા, ઇશ્વર.
કિલ્લો—ગઢ, કોટ.
શાદી—વિવાહ, લગ્ન.
ગુસ્સે—ક્રોધે. [જા.
સુલતાન—મુસલમાન રા-
મહેરથી—કૃપાથી.
અવતરી—પેદા થઈ.
ખાણું—જમણુ. [કર્યું.
નોતરી—તેડી, આમંત્રણ
ઘરડી—બુઢ્ઢી.
પીરસ્યું—મૂક્યું.
ભેટ—સોગાત.
ધન—પૈસો. [ફરેફાર.
પડદો—આંતરો, લુગડાની
સંતાઈ—છુપાઈ.
શાહજાદો —બાદશાહનો છોકરો.
ખુશી—રાજી.
જોડે—સાથે.
કીધી—કરી.

પાઠ ૨૩ મો.

રૂપાળું—સુંદર, મજાનું.
ભંડારીઆમાં—બારણા-વાળાં તાકામાં. [ખતે
હંમેશાં—રોજ, દરેક વ-
ભાગ જોગે-નશીબ જોગે.
રસોડામાં—રાંધવાની જ-ગ્યામાં.
મણા—ખામી.
પોળી—રોટલી.
ઉંદરીઉં—ઉંદર પકડવાનું પાંજરૂં.
ઉંદરડી—ઉંદરનું બચ્ચું.
ભરાઈ—સંતાઈ.
ખુશી—રાજી.
બાકું—કાણું.
મજાનું—સારૂં.
પાર—છેડો.
વલે—હાલત.

પાઠ ૨૪ મો.

પોલ—પોલાણ.
ફેણ—સાપની પહોળી ક-રેલી ગરદન.
જોરાવર—જબરો.
ઝેરી—ઝેરવાળો.
પછાડા—અફળાટ.
ઝાઝા—વધારે.
પ્રાણ—જીવ. [રવો તે.
ફુંફાડા—ફુંફું અવાજ ક-
ચટકા—ડંખ, બચકાં ભ-રવાં.
વેર—અદાવત.
કાંઠો—કિનારો. [વાનું ઘર.
દર—કાણું, સાપને રહે-
બારે—વખતે.
રસ્તો—મારગ.
બીતો—ડરતો..
પંખી—પાંખવાળું જના-

વર.
છૂંદી—ચગદી, કચરી.
છોલાઇ—ઘસાઇ.
વળગીને—બાઝીને.
દીધા—ભર્યા.
પછાડી—અફાળી.
ભેગી—એકઠી.
અંતે—છેવટે.
નાગ—મોટો સાપ.

કવિતાનો અર્થ—બળ વગરના પણ વધારે માણસથી કદી અદાવત કરીએ નહિ, જેમ આવી રીતે કીડીએ કાળા સાપનો જીવ લીધો તેમ આપણે પણ મરવું પડે.

પાઠ ૨૫ મો.

સેવા—ચાકરી.
અમાપ—ઘણીજ.
મનસુબો—વિચાર.
તીરથ—જાત્રા.
અચરજ—નવાઈ.
આશીશ—આશીરવાદ.
કાવડ—વચમાં કામડી ને એ છેડે બે શીંકાં લટકાવેલાં હોય તેવું પાણી વીગેરે લઇજવાનુ સાધન.
સંતાપ—પીડા, દુઃખ.
લુલાં—લંગડાં.
ધન—પૈસો.
પરખી—જાણી.
તેવાર—તે વખતે.
ખાંધે—ખભે.
હેત—વહાલ.
રાજી—ખુશી.
અપાર—ઘણી.
ફરજ—કરવા લાયક કામ, [ધર્મ.
મહેર—દયા.
લીલા લહેર-આનંદ,સુખ

કવિતાની સમજુતી. (૪).

અન્વય—(એક) ઘરડાં લુલાં આંધળાં ગરીબ મા ને બાપ (હતા) તેનો માધવ (નામે) દીકરો (હતો તે) અમાપ સેવા કરે.

અર્થ—એક આંધળાં, લૂલાં, ઘરડાં અને વળી ગરીબ માબાપ હતાં, તેમને એક માધવ નામનો છોકરો હતો તે તેમની ઘણીજ ચાકરી કરતો હતો.

(૨)

અન્વય—માધવને માબાપ કહે (કે) મનની વાત સાંભળ (જો) ધન ને આંખો હોત તો તીરથ કરવા જાત.

અર્થ—માબાપ માધવને કહે કે તું અમારા મનની વાત (ઇચ્છા) સાંભળ, જો અમારી પાસે પૈસા હત અને અમારી આંખો હોત તો અમે જાત્રા કરવા જાત.

(૩)

અન્વય—માબાપનું મન પરખી (તમને) સુખ કરવા ધારી (વિચાર્યું કે) કાવડ કરીને ફેરવું તો આ દુઃખ જાય.

અર્થ—એવી રીતનું માબાપનું મન જાણી તેમને જાત્રા કરાવી, સુખ કરવું, એમ નક્કી કરી, વિચાર કીધો કે જો હું કાવડ કરીને તેમને ફેરવું તો તેમનું આ જાતરા સંબંધી દુઃખ જાય.

(૪)

અન્વય—એવો મનસુબો કરી કાવડ તૈયાર કરી (અને) તેવાર માત પિતા બે પાસે બેસાડીઆ.

અર્થ—માધવે એવો વિચાર કરી કાવડ બનાવી તેની એક બાજુ મા અને બીજી બાજુએ બાપને બેસાડયા.

(૫)

અન્વય—કાવડ ખાંધે ભેરવી તીરથ કરવા જાય આ માધવના હેતથી સૌને અચરજ થાય.

અર્થ—માધવ ખભે કાવડ ભેરવી મા બાપને ઉંચકી જાતરા કરવા જાય છે, આવું માધવનું માબાપ ઉપર હેત જોઈ બધા લોકોને નવાઈ લાગી.

(૬)

અન્વય—આવા દીકરા (ને) ધન ધન માને બાપ ધન ધન, દીકરા (આવા) સારા હોય તો સંતાપ રહે નહિ.

અર્થ—આવા માબાપના સુખને માટે મહેનત લેનાર દીકરાને ધન્ય છે, અને એવા દીકરાનાં માબાપને પણ ધન્ય છે. બધાના દીકરા એવા સારા હોય તો પછી માબાપને જરાપણ દુઃખ રહે નહિ.

(૭)

અન્વય—સઘળાં તીરથ ફેરવી જેવાર ઘેર ગયો (તેવાર) માતપિતા રાજી થયા (અને) અપાર આશીષ દે.

અર્થ—બધાં તીરથની જાત્રા કરાવીને જ્યારે ઘેર ગયો ત્યારે માબાપ બહુ રાજી થયાં અને તેમણે ઘણી આશીષ દીધી.

(૮)

અન્વય—દીકરે ફરજ બજાવી (તો) પ્રભુએ મહેર કીધી (એમ) માબાપને સુખ આપે (તેને) લીલા લહેર થાયે.

અર્થ—દીકરાએ માબાપની સાથે જેવી રીતે વર્તવું જોઇએ તેમ માધવે કર્યું તો તેના પર પરમેશ્વરે દયા કરી ઘણું સુખ આપ્યું, તેવીજ રીતે જે છોકરાં માબાપને સુખ આપે તેમને પણ પરમેશ્વર ઘણું આપે જેથી આનંદ થાય.

પાઠ ૨૬ મો.

ચતુરાઈ—ચાલાકી.
કુજો—ભોટવો.
સુઝી—જડી, યાદ આવી.
વિચાર—મનસુબો, સારૂં નરતું ખરૂં ખોટું તપાસવું તે.
કાંકરા—પત્થર, ઇંટો નળીઆં વીગેરેના નાના કટકા.
ઉપાય—ઈલાજ.
ધીરજ—હિંમત, સબુરી.
તરસ—શોષ, પાણી પીવાની ઈચ્છા થતી તે.
વાડામાં—ઘરની પછવાડેના ચોગાનમાં.
ફાંફાં—ડાફાં.
પાસે—નજીક.
માંહે—અંદર.
આખરે—છેવટે.
વેળા—વખત.
રાજી—ખુશી.
નાચતો—કુદતો.
છુપાઇને—સંતાઇને.
કાજ—માટે, સારૂ,
કંકર—કાંકરા.
કઠણ—સખત.
જલદી—તરતજ.

કવિતાનો અર્થ—ભોટવાનું ઉંડું પાણી ઉપર લેવા માટે કાગડાએ કાંકરા નાંખ્યા તેથી પાણી ઉપર આવ્યું તે આજ પીધું. ૧.

ધીરજ અને ચતુરાઇથી જે કઠણ કામ હોય તે પણ જલદીથી પુરૂં થાયછે માટે ભલે સૌ કરી લહીએ. ૨.

પાઠ ૨૭ મો.

કાપણી—અનાજ છોડવા સુદ્ધાં કાપવું તે.
મહેનત—મજુરી.
આથમતા-આથમી જતા.
બચ્ચી—બોકી.
ભાણુ—સુરજ.
મલકાવી-હસતું મોં કરી.
વંતાક—એક જાતનું શાક,

વેગણુ.
દાતરડાં—અનાજ કે ઘાસ કાપવાનું વાંકું હથીઆર.
ચચ્ચાર—ચાર ચાર.
દહાડીઆ—મજુરી કરનાર.
પટેલ—ખેડુત.
વઢાઈ—કપાઈ.
મદદ—સહાય.
ભાથું—ખાવાનું
તાજા—હુશિયાર.
માખણ—દહીંને વલોવવાથી જે ધોળો હલકો પદાર્થ છાશ ઉપર તરે છે તે.
માંડો—શરૂ કરો.
બૂડે—આથમે.
ચાસ—ઓળ.
આમ—આવી રીતે.
લાગ્યાં—આવ્યાં.

પાઠ ૨૮ મો.

ખળાં—ખેતરમાં અનાજ એકઠું કરવા શારૂ ચોખી કરેલી જગા.
પાથરા—કાપવાથી ભોંયે પડેલા છોડ.
પગર—દાણા મસળવાને તેનાપર ઢોરને ફેરવે છે તે.
કુંવળ—ખડનું પરાળ.
ખળી—દાણા મસળવાની જગા.
પટલાણી—પટેલની વહુ.
કારભાર—વહીવટ.
હાલરાને—હારને.
ઉપણી—ઝાટકી.
હોંસીલી—ઉમંગી.
પહોચ્યાં—પુગ્યાં.
દેખાવ—ચિતાર.
ભાર—ઘાસ ભરેલું ગાડું.
ઠાલવ્યો—ખાલી કીધો.
છેવટે—આખરે.
પાક—અનાજની પેદાશ.
ઉજાણી—જયાફત.

પાઠ ૨૯ મો.

કાપણી—ઘાસ વીગેરે કાપવાનું.
ડુંડાં—કણસલાં.
સંપે—હળીમળીને.
ઉમંગે—હોંશથી.
ફાલ—પાક.
કાળી—કલા. [રીતે.
આમ—આ બાજુ, આવી
તમામ—બધા.
માસ—મહિના.
પીરસી—આપી.
સદાય—હમેશાં.
ઉભરાયો—ઘણો ફળ્યો.
સુંદર—સારો.
લણીએ—અનાજનાં ડુંડાં કાપીએ.
ખંત ધરી—હોંશ રાખી.
કાં—કેમ.
ખળું—અનાજ મસળવાની જગા.
હૈયે—મનમાં.
હામ—હિંમત. [કામ.
લણણી—ડુંડાં કાપવાનું
ઘાસ—ચારો.
પૂળા—જુડીઓ.
ગાડું—સામાન ભરવાનું અને બેસવાનું વાહન.
વાળુ—રાત્રે જમવાનું જમણ.

કવિતાની સમજુતી. (૫).

અન્વય—હે બાળકો (તમે) તમામ આમ આવો (આમ) આવો, આપણે કાપણીનું કામ ઉમંગે કરીએ.

જોજો પેલી વાદળીઓ વરસીને ચાલી જાય (છે) બાર માસનું અનાજ પીરસી (ને) સદાય સંપે રહે.

અર્થ—અરે છોકરાઓ! તમે બધા અહીં આવો આપણે હોંશથી કાપણીનું (ખેતરમાંથી ડુંડા કાપવાનું) કામ કરીએ.

જુઓ! જુઓ! પેલી વાદળીઓ વરસાદ વરસાવીને જાય છે, તે એક વરસ દીવસનું અનાજ પાકે એટલું પાણી પીરસીને પછી હમેશાં સંપથી રહેછે. માટે છોકરાઓ૦

(૨)

અન્વય—ખેતર માંહે કેવો સુંદર ફાલ ઉભરાયો છે (તેને) સૌ ચાલો ખંત ધરીને લણીએ, કાલ કાં કરીએ.

અર્થ—ખેતરમાં ફાલ કેવો સારો ફાલી નીકળ્યો છે, તે ફાલને ચાલો આપણે બધા હોંશ રાખીને કાપી લઇએ,કાલ શામાટે કરીએ. માટે છોકરાઓ૦

(૩)

અન્વય—હાથે વાંકું દાતરડું લઈ ડુંડાં આમ કાપો, (તેને) લઈ ખળામાં ઢગલો કરતાં હૈયે હામ રાખો.

અર્થ—હાથમાં વાંકું દાતરડું લઈ આવી રીતે ડુંડાં કાપો, તેને લઇને ખળામાં ઢગલો કરતાં મનમાં હિંમત રાખજો. માટે છોકરાઓ૦

(૪)

અન્વય—અનાજની લણુણી પુરી થઈ, સર્વે ઘાસ કાપો, (અને) ચાર ઘાસની કોળી લઇને સૌ આ પાસ મૂકો.

અર્થ—ડુંડાં કાપવાનું કામ પૂરૂં થયું તેથી બધા ઘાસ કાપો,અને ઘાસના કલ્લા લઇને સૌ એક બાજુએ મૂકો. માટે છોકરાઓ૦

(૫)

અન્વય—પુળા કરી ગાડામાં નાંખી કામ પુરૂં કરીએ, (અને) ઘેર જઈ વાળુ કરી સરવે ઇશ્વરનું નામ લો.

અર્થ—ઘાસના જુડા બાંધી ગાડામાં નાંખી કામ આટોપી (પરવારી) લઇએ, એટલે ઘેર જઈ વાળુ (રાતનું ભોજન) કરી, આપણે સૌ ઇશ્વરનું નામ લઈ, તેનું ભજન કરો. માટે છોકરાઓ.

પાઠ ૩૦ મો.

ખળાં—અનાજ મસળવાની જગા.
ખેડુત—ખેતી કરનાર.
અનાજ—દાણા.
ડુંસાં—ફોતરાં, છોતરાં.
આવાર—હમણાંજ.
દીસે—દેખાય.
છુટું—જુદું.
સરસ—સારાં.
પિલાય—કચરાય.
કણ—દાણા.
ઉપણીએ—કચરો કાઢીએ.
તમામ—બધો, સર્વે.
કોથળા—ગુણો.
કાજ—કામ.
ફળ—બદલો.
મહેનત—મજુરી.

કવિતાની સમજુતી. (૬).

અન્વય—(હે) બાળકો આવાર આવો, જો ખળાં તૈયાર દીસે (છે) ચાલો આજ ડુંડાંમાં રહેલું અનાજ છુટું કરીએ.

અર્થ—હે છોકરાઓ તમે હમણાં અહીં આવો, જુઓ! ખળાં તૈયાર થએલાં દેખાય છે માટે ચાલો આજ આપણે ડુંડાંમાં રહેલા અનાજના દાણા છૂટા પાડીએ.

(૨)

અન્વય—જેમ બળદો ગોળ ફરતા (હોય) તેમ આપણે સૌ ફરીએ, (તેથી) જો ડુંડાં સરસ પિલાય તો તરત છુટા કણ થાય.

અર્થ—જેમ ખળામાં બળદો ગોળ ફરતા હોયછે તેમ આપણે બધા ફરીએ, જો સારી રીતે ડુંડાં ચકદાય (કચરાય) તો તેમાંથી અનાજના દાણા તરત છુટા થાય.

(૩)

અન્વય—આમ ટોપલામાં ભરીએ (અને) તમામ અનાજ ઉપણીએ, (તેથી) જો! જો! ડુંસાં ઊડી જાય (છે, ને) બધા કણ નીચે વેરાય (છે).

અર્થ—આવી રીતે તમામ અનાજ ટોપલામાં ભરીને ઉપણીએ (ઝાટ-કીએ) તેથી જુઓ ! જુઓ ! ફોતરાં ઉડી જાયછે, અને બધા દાણા નીચે વેરાય છે.

(૪)

અન્વય—સાથ કોથળાઓ લઈએ (અને) આમ હાથો હાથ ભરીએ, (જો) ખેડુતોનું કાજ કરીએ (તો) આજ મહેનતનું ફળ મળે.

અર્થ—આપણે સાથે કોથળા લઈ તેમાં આવી રીતે હાથો હાથ અનાજ ભરીએ, જો આપણે ખેડુતનું કામ કરીએ તો આપણને આજ મહેનતનું ફળ મળે.

गुजराती पहेली चोपडीना अर्थ.

भाग २ जो.

પાઠ ૩૧ મો.

આકાશ–ગગન.
સહેલ–મજા, ગમત.
નીકળ્યા–ચાલ્યા.
ચંદ્રમા–ચાંદો.
ત્યારપછી–તેની પછી.
મેદાન–સપાટ જમીન.
અજવાળું–પ્રકાશ.
ઝગઝગે–ચકચકે, તગે.
આથમે–સૂરજ દેખાતો બંધ થાય.
ઝાંખો–તેજ વગરનો.
કામઠું–ધનુષ.
દહાડો–દિવસ.
ગગન–આકાશ.
વાર–વખત.
તારા–ચાંદરણાં.
વહેલા–જલદી.

પાઠ ૩૨ મો.

ભાગ ૧ લો.

વરસાદ–મેઘ, આકાશમાંથી પાણી પડે તે.
દરીઆમાં–સમુદ્રમાં.
ફોરાં–મોટા છાંટા.
બેસાડ્યાં–ગોઠવ્યાં.
માગણી–માગવું તે.
સવારે–દીવસ ઉગતાં, પ્રભાતે.
ઓટલો–ઘરને લગતો ચોતરો.
ઢંકાઈ–દબાઈ.
જરૂર–ખપ, કામ.
પોચી–નરમ.
તળાવ–પાણી ભરાઈ રહે તેવો મોટો ખાડો, નાનું સરોવર.
નદી-વહેતા પાણીનો ઝરો.
રથ–ચાર પૈડાંવાળી બેસવાની ગાડી.
પવન–વા, વાયરો.

પાઠ ૩૨ મો.

ભાગ ૨ જો.

થોભ્યાં–અટક્યાં.
પરસાદ–જમવાનું, ખાવાનું.
રેલમરેલા–રેલછેલ.
ચોકખી–સાફ.
કારેલાં–એક જાતનું કડવું શાક.
બિચારા–બાપડા.
ઘેબરીઓ–ઘેબરના જેવા મીઠા, જાડા રોટલા
નેવલે–નેવાંએ, ઘરના છાપરા ઉપરનાં નળીઆંની પાણી જવાની ખોભણ.
મજા–ગમ્મત.
ગામડાં–થોડાં ઘરવાળાં ગામ.
માંડયા–લાગ્યા.
કચરો–પૂંજો.
કાંકરા–નળીઆંને પથરાના કડકા.
પછડાતા–અફળાતા.
તણાઈ–ખેંચાઈ.
નાચતાં–કુદતાં.
છેવટે–છેલ્લે, આખરે.
ગીત–ગાયન.
ઉની ઉની–ગરમાગરમ.
નઠારી–ખરાબ.
તાણી–ખેંચી.

કવિતાનો અર્થ—હે વરસાદ તું આવ, જેથી અમોને ઘેબરીઓ પરસાદ, ઉની ઉની રોટલી અને કારેલાનું શાક ખાવા મળે.

હે વરસાદ તું એટલો બધો આવ કે નેવે પાણી આવાને નઠારી છોકરીને દેડકાં તાણી જાય.

પાઠ ૩૩ મો.

ઢેફું—રોડું, દગડું.
મટોડી—માટી.
કાદવ—કીચડ, પાણીમાં કોહેલી માટી.
શાહી=રૂશનાઇ, લખવા માટે મેશ, હીરાકશી વીગેરેની બનાવેલી તે
પ્યાલામાં—પવાલામાં, ગ્લાસમાં.
તળીએ—નીચે.
ડહોળું—કચરાવાળું.
નીતર્યું—ચોકખું.
રસ્તા—મારગ.[દબાય તેવું
પોચું—નરમ,દાબીએ તો
રેતી—ઝીણી રેત.
ઘસડી—ખેંચી.
કઠણ—સખત.
ધારવાળા—કોરવાળા.
કકડા—ટુકડા.
ભોંય—જમીન.
કાંકરી—જાડી રેતી.
ખરે—નીચે પડે.
ચૂસી—શોસી.

પાઠ ૩૪ મો.

માટી—મટોડી.
ઇંટવાડો—ઇંટો પકવવાની જગા. [લોટ.
કણક—ઘઉંનો કેળવેલો
સીંચ્યાં—ખડકયાં.
નળીઆં—ઠીકરાં, નાળો.
ઘાટ—આકાર.
કોઠી—દાણા ભરવા માટે માટીનું બનાવેલું મોટું વાસણ.
ચપ્પુ—ચાકુ.
ભઠ્ઠી—માટીનાં વાસણ પકવવાની જગા.
કોડીઆ—દીવા કરવાના માટીના પ્યાલા.
ભોંયમાંથી—જમીનમાંથી
તપાસી—જોઈ.
કઠણ—સખત.
ચીકણી—ચીકાશવાળી, ચોંટે એવી.
નરમ—પોચી.
ભાગ—કકડા.
જોર—બળ.
ઝટ—તરત.
કાણાં—બાકોરાં.
રેડી—નાંખી. [ગાગર.
ઘડા—પાણી ભરવાની

પાઠ ૩૫ મો.

ધાતુઓ—ખનિજ પદાર્થો
સળીઓ—ગજીઓ.
હથોડા-ટીપવાનું ઓજાર
જતરડામાં—લોઢાનું કાણાવાળું (તાર કરવાનું) ઓજાર.
લાલચોળ—ઘણોજ રાતો.
પિત્તળ—વાસણ બનાવવાની જસત અને તાંબાની મેળવણીની બનાવેલી ધાતુ.
ઓછાવતા—થોડા ઘણા.
ટીપ્યો—ઘડયો [ણ પાડી.
ઓળખાવ્યા—ઓળખા-
છેટે—દૂર.
લુહાર-લોઢું ઘડનાર.[ચો.
ધમણ-દેવતા ફુંકવાનો સં-
તપાવ્યો—ગરમ કર્યો.
ખૂબ—ઘણોજ.
એરણ—સોની લોકો જેનાપર મૂકી ટીપે છે તે ઓજાર.
તાર—વાળો.
ચળકેછે—ઝગઝગે છે.

કશાના–કોઇપણ વસ્તુના
ઝાંખો–ચળકાટ વગરનો

પાઠ ૩૬ મો.

નાણું–ધન.
શેઠ–સાહુકાર.
કોથળી–થેલી.
વટાવ્યા–છૂટા પૈસા લીધા.
ઢગલી–એક જગ્યાપર એકઠા કરવાતે.
રૂપીઓ–રૂપાનું નાણું.
અડધો–આઠ આનાનું રૂપાનું નાણું.
ઢબુ–એવડો પૈસો.
મ્હોર–પંદર રૂપિયાનું સોના નાણું.
બજારે–ચોટામાં
અધેલા–અરધા પૈસાનો સિક્કો.
સલામ–જમણો હાથ કપાળે અડકાડવો.

પાઠ ૩૭ મો.

કુહાડી–લાકડાં કાપવાનું ઓજાર
તકરાર–લઢાઈ, ટંટો.
મોટાઈ–વડાઈ, આબરૂ.
મુદર–કુહાડીનો ઉપલો ભાગ.
લક્કડ ફોડા–લાકડાં ચીરનાર.
દીકરી–છોકરી.
ચળકાટ–ઝળકાટ.
કોદાળી–જમીન ખોદવાનું લોઢાનું ઓજાર.
ધાર–કોર.
ચીરૂં–ફાડું.
જીવ–પ્રાણ.
તોલે–બરાબર.
નાકું–કાણું.
સખત–કઠણ.
ફાટફાટ–ચીરાઇ જાય તેમ
કપડાં–લુગડાં.
વઢી–લઢી.
બિચારી–બાપડી.
વાર–વખત.
પેદા થયાં–ઉપજ્યાં.

પાઠ ૩૮ મો.

વાડી–બાગ.
જમરૂખી–જામફળનું ઝાડ.
ત્રિકોણ–△ ત્રણ ખૂણા.
લલકારતો–રાગ કાઢી બોલતો.
ક્યારા–ચારે બાજુએ પાળ કરેલી હોય એવા જમીનના કટકા
મધપુડો–મધમાખીને રહેવાનું ઘર.
લીલાંછમ–ઘણાંજ લીલાં.
આકાર–ઘાટ.
ગલગોટા–એક જાતનું ફૂલ.
માળી–ફૂલ વેચનાર.
પંખી–પાંખવાળાં જનાવર.
ડાળી–પાંખડી.
કોસ–કુવામાંથી પાણી કાઢવાને ચામડાનું વાસણ જેવું બનાવેલું હોય તે.
થાળુ–કુવાને મથાળે પાણી ભરવાને બાંધેલું હવાડા જેવું હોય તે.
નીક-પાણી જવાનો રસ્તો
ખૂશખૂશ–રાજી રાજી.

પાઠ ૩૯ મો.

છોડવા–નાનાં ઝાડવાં.
કળી–ઉઘડ્યા વગરનું ફૂલ.
દાંડી–ડાળી.
મૂળીઉં–મૂળ.
પથરાય–ફેલાય.
[illegible]શે–ખબર પડશે.
સુકાઈ–મરી જઈ.
કોહળાનો–એક જાતના શાકનો.
જીવતા–જીવવાળા.
વચ્ચે–વચમાં.
ઉખેડા–ઉપાડી.
થડ–મૂળ અને ડાળાંની વચ્ચેનો ઝાડનો ભાગ
ફૂટેલી–નીકળેલી.
ડાળી–ઝાડના મોટા ફાંટા.

પાંદડા–પાંતરાં.
ખીલશે–ફૂલશે.
રોજરોજ–દરરોજ.
પેઠે–જેમ, રીતે.

પાઠ ૪૦ મો.

ખરબચડી–ખાડા ટેકરા-
વાળી.
ટટાર–સ્થિર.
ખુરશી–બેસવા માટે ક-
રેલું લાકડાનું ટેકાવાળું
આસન.
મૂળીઆં–મૂળ.
ડાળી–ફણગા.
નળ–ભુંગળું.
છાલ–છોડાં.
મેજ–ટેબલ.
ખાટલો–ઢોલીયો.

પાઠ ૪૧ મો.

તુરીઆ-એકજાતનું શા'
આરીઆના – ... ર્કડાના,
ચીભડાના.
માંડવા–મંડપ.
શાક–તરકારી.
છાપરૂં–ઘરની છેક ઉપ-
રનો ભાગ.
લીલુંછમ–ઘણું લીલું.
છોડવા–નાનાં ઝાડવાં.
વળગીને–બાઝીને.
પથરાઈ–ફેલાઈ.
વીંટળાઇને–અમળાઇને.
તરબુચ–કલીંગડ.
જણાતાં–દેખાતાં.
ઉખેડયો–ઉપાડયો.
બતાવ્યાં–દેખાડ્યાં.
ટૂંકાં–નાનાં
અંતરે–છેટે.
ગાંઠા–ગાંઠ.

પાઠ ૪૨ મો.

કયાં–કયે ઠેકાણે.
ગોટલો–મોટાં ફળમાં અં-
દરની બાજુ જે કઠણ
ભાગ હોય તે.
પાકેલી–રસદાર.
ભગવાન–ઇશ્વર.
જતન–સંભાળ.
લાગી–મંડી.
દહાડો–દિવસ.
વાસ–ગંધ, સોરમ.
બાઝી–વળગી.
પવને–વાયે.
ભાર–બોજો, વજન, તોલ.
નીચી–જમીન તરફ.
ડીલ–શરીર.
ગર–ગરભ, ગલ.
બી–બીજ, બીયું.
સવારમાં–પ્રભાતમાં.
ઘોળજે–દાબી દાબીને
પોચી કરજે.
ઢીલો પોચો.
દીઠું–દીચું.
ફેંકી–નાંખી.
ત્યાં–તે ઠેકાણે.

પાઠ ૪૩ મો.

હીંડે–ચાલે.
નિરાંતે–શાંતિથી.
વગડાઉ–જંગલી.
અમળાઇને–વળીને
વાગોળવું–ખાધેલું મોમાં
પાછું લાવી ચાવવું.
જબરી–જોરાવર, બળ-
વાળી.
જડબાં–ડાચાં. [બૂત.
જોરાવર–જબરી, મજ-
ધીમે ધીમે–હળવે હળવે.
ભસતો– આરડતો, કુતરો
ધુરકતો હોય તે.
ફાટ–ચીરો.
ઉતરી–ખુંચી, પેંસી.
ચામડી–ખાલ.
કઠણ–સખત.
ખાડા–ખાબોચીયાં.
વાર–વખત.
લગી–સુધી.
ગમે–પસંદ પડે.
પૂરી પડે–પહોંચી વળે.

પાઠ ૪૪ મો.

ડુંગરા–ટેકરા, નાના પર્વત

ચતુંપાટ-ચતું. [રાવર.
મજબુત-બળવાળા, જો-
ભરવાડ-બકરાં ને ઘેટાંનો ગોવાળ.
સોબત-સંગત, સાથ.
લાગ-દાવ. [સાથમાંથી.
ટોળામાંથી-જથામાંથી,
છટકી-નાસી.
રસ્તે-મારગે.
ભાવતો-પસંદ પડતો.
કઠણ-અઘરૂં.
માંડી-ગોઠવી.
ઠરતા-ટકતા.
વાંરેવારે-હરઘડી.
કુદકો-થેકડો.
ગબડયું-ગબડી પડયું, નીચે પડયું.
શોધવા-ખોળવા.
ઉંચકીને-ઉપાડીને.
ભૂલ-ચૂક.
કીધી-કરી.
યાદ રાખજે-સરત રાખજે, ધ્યાન રાખજે.
ફેર-તફાવત.
આછા-છેટે છેટે.
ઉન-ઘેટાના વાળ.
ભાર-બોજો.

પાઠ ૪૫ મો.

ગુણ-ફાયદો.
જણસો-વસ્તુઓ, ચીજો.
પેંડા-માવો ને ખાંડનો બનાવેલો પદાર્થ.
દોહ્યા-દૂધ કાઢયા.
શીખંડ-દહીં ને ખાંડનો બનાવેલો પદાર્થ.
દૂધપાક-દૂધને ઉકાળી ચોખા ખાંડ નાંખી બનાવેલો પદાર્થ.
જાનવર-જનાવર, પશુ, પક્ષી વીગેરે.
લોચા-લચકા.
બાસુદી-દૂધને ખાંડનો બનાવેલો પદાર્થ.
વધારે-બહુ.
મીઠું-ગળ્યું.
ઠંડું-ટાઢું.
બગડી-ખરાબ થઇ.
આંચળ-થાન, ધાઇ.
મેલ-કચરો.
તર-મલાઇ.

પાઠ ૪૬ મો.

ડાધીઓ-ડાઘવાળો.
શિઆળ-કુતરાના જેવું જનાવર.
પરસેવો-ધામ, ડીલમાંથી પાણી નીકળે છે તે.
ચાલાક-ચંચળ.
પ્રાણી-જનાવર.
ઝોકાં-ડોલાં.
ચશ્માં-આંખોએ પહેરવાની કાચની તખતી.
કારકુન-મેહેતો. [નહિ.
કકરા-ખડબચડા, લીસા
બબ્બે-બેનું જોડકું.
રાજા-ઉપરી.
પસંદ-ગમતું.
સભા-મંડળ.
ગુપચુપ-છાનામાના.
અંતે-છેવટે.
જણાય-માલમ પડે.
ગંધ-વાસ.
એકદમ-તરત.
સઘળા-બધા
રીઝે-ખુશી થાય
વચ્ચે-વચમાં, અંદર.
તીણા-અણીદાર.
ખોરાક-ખાવાનું.
જંડબાં-ડાચાં.
છેલ્લી-છેવટની.

પાઠ ૪૭ મો.

પંખી-પાંખવાળા જાનવર. [મૂકે છે તે.
ઇંડાં-પક્ષી વાયાય ત્યારે
બચ્ચાં-ઇંડાંમાંથા નીકળે છે તે.
સમડી-એક જાતનું પાંખવાળુ જનાવર.

કબુતર—એક જાતનું પક્ષી. [નાર પંખી.
જલકુકડી—પાણીમાં રહે-
જનાવર—જાનવર.
ડીલે—શરીરે. [ઘર.
માળા—પંખીને રહેવાનું
પડ—અસ્તર.
જોડાયેલા—બંધાયલાં.
તરતાં—પાણીની સપાટી ઉપર રહેતાં.

પાઠ ૪૮ મો.

ભુખ્યો—ખાધા વગરનો.
જીવજંતુ—નાનાં જીવડાં.
વિચાર—મનસુબો.
લુચ્ચા—ખળ, ઢોંગા.
કોહેલું—સડેલું.
સળેલુ—જે વસ્તુમાં કીડા પડ્યા હોય તેવું. [ઘર.
પાંજરૂં-પોપટને રાખ[illegible]નુ
તરણુચ—કલીં[illegible].
કકડો—ટુકડો.
મૂકયો—મેલ્યો.
ધારીને—જાણીને.
ફેર—તફાવત.
છેડેથી—નાકેથી.
સીધી—પાધરી.
કૂદતો—નાચતો, ચેકતો.

પાઠ ૪૯ મો.

પડીકાં—અંદર કંઇ ચીજને ઉપર કાગળ વીંટાળેલો હોય તે, નાના પડા.
હલાવ્યું—ડોલાવ્યું.
મહેતાજી—છોકરાંને ભણાવનાર, માસ્તર.
હળદર—અવેજ (એક જાતનું મૂળ અંદર પીળા રંગનું તે દવાના ને રસોઇના કામમાં આવે છે.)
રકેબી—તાસક, તબકડી.
ચમચો—નાની કડછી.
પ્યાલું—પવાલું, જામ.
રેડી—નાંખી.
મેળવી—ભેગો કરી.
ખરેખરો—સાચો.
બરાબર—સરખો.
મળતો—ભળતો.
સરખે ભાગે—બરાબર.

પાઠ ૫૦ મો.

પારણું—ઘોડીઉં.
પાંગરા—પારણું બાંધવાની દોરી. [ચકરડી.
ભમરી—લાકડાની ફુદડી,
મ[illegible]લ—એક જાતનું ઉનનું કપડું. [નેલી.
ચિનાઈ—ચીન દેશની બ-
દોયણાં—પારણું બાંધવાની દોરી. [ખેંચવી.
ધુમણુ—ગીત ગાતાં દોરી
મશરૂ—એક જાતનું રેશમી કાપડ.
રસીલા—રસીયા.
તળાઈ—ગાદલું, ગદેલું.
મણી—છોકરીનું નામ છે.
નટુ—છોકરાનું નામ છે.
ઝોળી—ખોઈ.
ઝાપટી—ખંખેરી.
પરોવ—ઘાલ.
ભેરવ—ગળગાડ. [તિઓ.
પુતળીઓ—લાકડાની મૂ-
પોચી—નરમ.
મજા—ગમ્મત.
હીરની—રેશમની.
ઝુલાવવા—હીંચોળવા, હલાવવા.
હાલરડું—બાળકને ઉંઘાડતાં ગાવાનું ગીત.
ગીતે—ગાઇને.
રંગીત—રંગેલું.
પોઢો—સૂઓ.
ઝાઝા—વધારે.
હેતે—પ્રીતે.
ઝુલાવું—હીંચકા નાખું.
પધરાવું—બેસાડું.
ચીતરેલ—ચીતરેલી.
પઢાવું—શીખાવું.

ભલી–સારી.	ચાદર–પછેડી, ઓછાડ.	ઘેરાંઘેરા–અધુરાં.
મોરલો–મોર.	સેજ–પથારી.	લાડકડા–લાડકા, વહાલા.
મઢાવું–જડાવું.	બિછાવું–પાથરૂં.	ગજવે–ખીસામાં, ધુંજામાં.
તાજી–તરતની ભરેલી.	હીંચોળું–ઝુલાવું.	

કવિતાની સમજુતી. (૭).

અન્વય—ભાઇને હાલરડું વહાલું રે (તેથી હું) ગીતે ઘુમણું ઘાલું રે ભાઇને૦

રસીલા રંગીત પારણે પોઢો (હું) ઝાઝા હેતે ઝુલાવું, ભાઇને પાણીએ ભમરી જડાવું (અને) પુતળીઓ પધરાવું—ભાઇને૦

અર્થ—મારા ભાઇને ઉંઘાડતાં ગાવાનું ગીત ઘણું વહાલું લાગેછે, તેથી હું ગીત ગાતાં દોરી ખેંચીને હીંચકા નાખું.

હે રસીયા? રંગેલા ઘોડીઆમાં તમે સુઈ જાવ, હું તમને ઘણા હેત વડે હીંચકા નાંખું, હે ભાઈ તમારે ઘોડીએ ફુદડીઓ ચોઢાવું અને લાકડાની પુતળીઓ બેસાડું—મારા ભાઇને૦

(૨.)

અન્વય—પારણે ચીતરેલ ચાંચની ચકલી ચઢાવું (અને) પોપટ પઢાવું, ભાઇને ભલી રીતેથી રમવા મોરલો સોને મઢાવું—ભાઇને૦

અર્થ—ઘોડીઆ ઉપર ચીતરેલી ચાંચવાળી ચકલીઓ અને, ભણતો હોય એવી રીતે પોપટ બેસાડું, અને હે ભાઈ તારે સારૂં સારી રીતે રમવા માટે મોર સોનેથી મઢાવું—મારા ભાઇને૦

(૩)

અન્વય—પારણીએ મખમલ (અને) મશરૂની તાજી તળાઇઓ પધરાવું (અને) સૂવાની સેજ ચિનાઈ ચાદર (અને) ચંપાનાં ફૂલડાં બિછાવું—ભાઇને૦

અર્થ. ઘોડીઆમાં તરતની ભરેલી મખમલ અને મશરૂની ગાદીઓ પથરાવું અને તે ઉપર ચીન દેશમાં બનેલી ચાદર અને ચંપાના ફૂલ પાથરી સુવાને માટે પથારી પાથરૂં—મારા ભાઇને૦

(૪)

અન્વય—હે વહાલા હીરની દોરીએ હીંચોળું અને ઘેરાં ઘેરાં ગીત ગાઉં, (હે) લાડકડા ભાઈ (જ્યારે) ઊંઘીને ઊઠશો (ત્યારે) ગજવે ખાવું ઘાલીશ. ભાઇને૦

અર્થ—હે મારા વહાલા! હું હીરની દોરી બાંધી હીંચકા નાખું, અને આંખમાં ઘેન આવે એવાં મધુરાં ગીત ગાઉં, હે મારા લાડકવાયા! તમે જ્યારે ઊંઘીને ઊઠશો ત્યારે તમારા ખીસામાં (ઘુંજામાં) ખાવું ઘાલીશ—મારા ભાઇને૦

સમાપ્ત.